

Onzichtbare laat- en postmiddeleeuwse bewoning: voorbeelden uit Ronse en Wortegem (O.-VI.)

ARNE DE GRAEVE & WOUTER DE MAEYER

De afgelopen jaren voerde SOLVA diverse archeologische opgravingen uit in het zuiden van Oost-Vlaanderen waarbij sites met nederzettingssporen uit de late en postmiddeleeuwen zijn onderzocht. In alle gevallen ontbreekt het op deze sites echter aan gebouwen. Onderstaande uiteenzetting belicht het onderzoek op twee van deze sites, Wortegem Diepestraat en Ronse Pont West.

Wortegem Diepestraat

Na het verdwijnen van de bewoning op de terreinen in de loop van de 10de eeuw, zijn ze verschillende eeuwen in gebruik als akkerland, grasland, moestuinen en boomgaarden. De sporen uit deze periode beperken zich tot perceelsgrachten en bevatten weinig vondsten. Daar komt in de tweede helft van de 15de eeuw of de eerste helft van de 16de eeuw verandering in. In verschillende grachten en kuilen is binnen een beperkt areaal een grote hoeveelheid huishoudelijk afval teruggevonden. Ondanks de grote hoeveelheid aardewerk ontbreekt hier elk spoor van een woonhuis of ander gebouw. De sporen uit de postmiddeleeuwen dateren uit de 17de en de 18de eeuw en zijn onder te verdelen in een aantal categorieën. In de eerste plaats zijn het grachten en greppels die als perceelsgrens of met een drainerende functie zijn aangelegd. Ze zijn hoofdzakelijk georiënteerd op de

Diepestraat en bakenen lange smalle repelpercelen af. Eén systeem van grachten en kuilen valt op door zijn associatie met het blauwrotten van vlas. Een aantal kuilen en grachten bevatten een grote hoeveelheid vondsten binnen een beperkt areaal. De gegevens van het paleo-ecologisch onderzoek wijzen op de nabijheid van een woonerf en dit wellicht zelfs op de locatie van de opgraving (VAN DER MEER & LANGE 2016). Maar ook op deze plek zijn er geen sporen van gebouwen of woonhuizen aangetroffen.

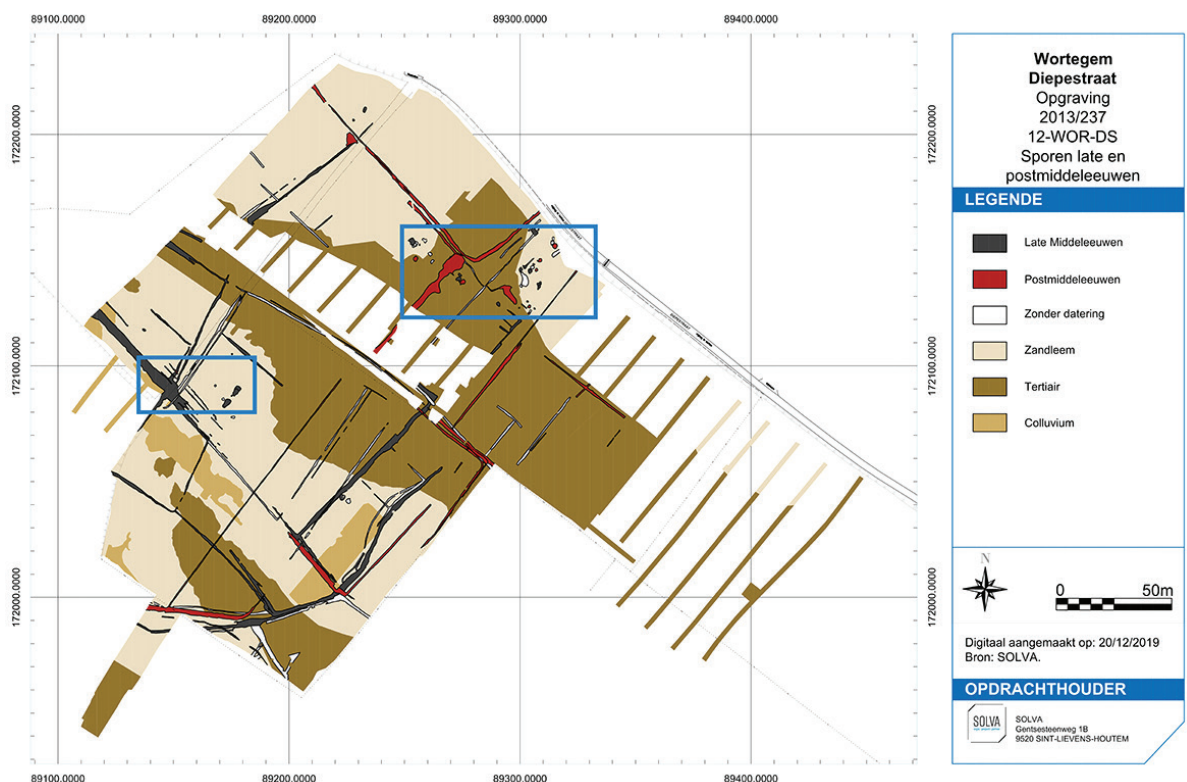
Ronse Pont West

De middeleeuwse bewoning op de site Ronse Pont West start in de eerste helft van de 10de eeuw. In de loop van de 12de eeuw worden langwerpige percelen aanlegt die geënt zijn op een voorloper van de Oude Pontstraat. Een deel van de huidige percelering en straten gaan terug tot deze periode. De 12de-eeuwse assen hebben een belangrijke rol gespeeld in de ontginning van het landschap en de exploitatie van de kouter.

In de loop van de 13de eeuw wordt de bewoning op de site archeologisch minder zichtbaar. De 13de-eeuwse sporen liggen in twee zones langs de Pontstraat en zijn een verderzetting van de 12de-eeuwse fase.

De zuidelijke cluster bestaat uit kuilen, een poel en greppels.

Fig. 1: Overzicht van de sporen uit de late middeleeuwen en de postmiddeleeuwen op de site Wortegem Diepestraat. De blauwe kaders geven aan waar sporen zijn aangetroffen met een grote hoeveelheid aardewerk.

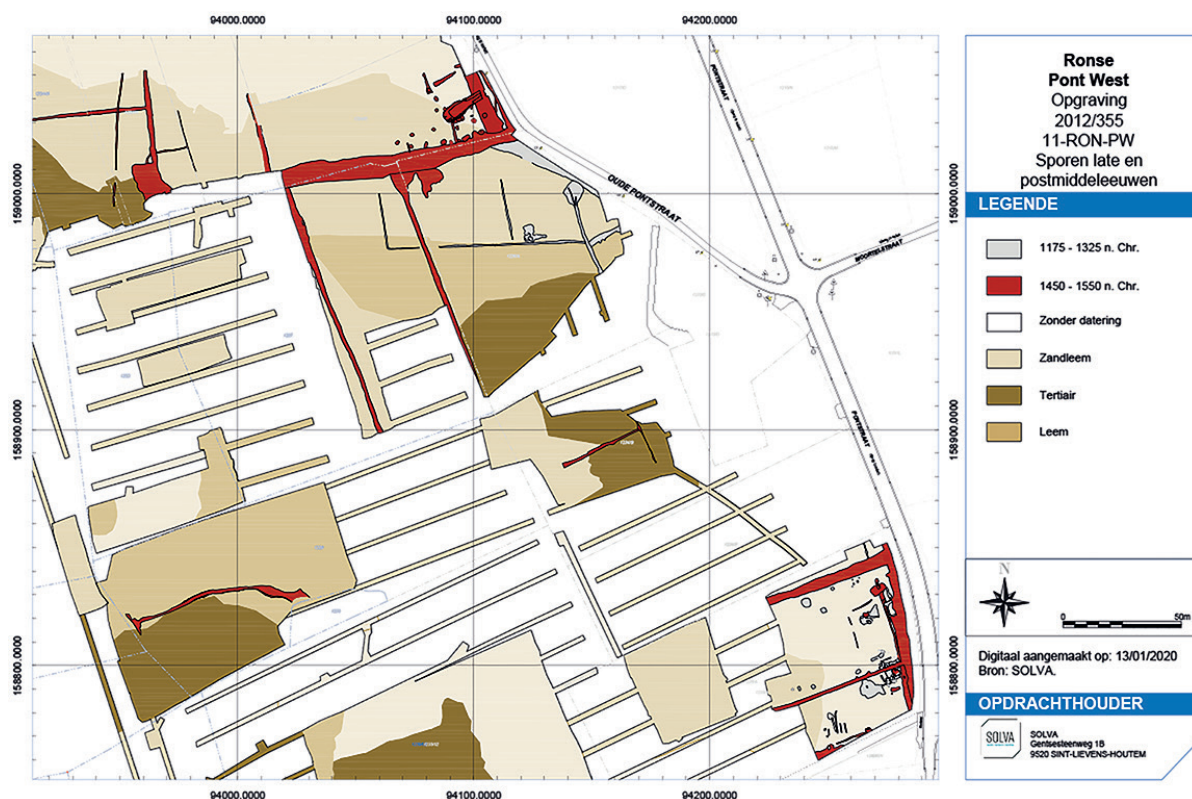

Fig. 2: Overzicht van de sporen uit de periode 1175-1325 en de periode 1450-1550 op de site Ronse Pont West.

De kuilen en greppels dateren in de eerste helft van de 13de eeuw, de poel dateert tussen 1250-1325. De noordelijke cluster omvat een poel, een greppelsysteem en kuilen. De poel dateert tussen 1175-1225. De greppel die in de poel uitmond, is nadien hernomen in een recenter greppelsysteem dat dateert tussen 1275-1325. Er zijn geen gebouwplattegronden teruggevonden uit deze periode. In alle sporen uit deze periode is veel nederzettingsafval (aardewerk) teruggevonden.

Op dezelfde locaties zijn kuilen en greppels gevonden uit het begin van de 16de eeuw. In de noordelijke zone zijn rond een verdiepte stal verschillende ronde kuilen gegraven die omgeven zijn door grote perceelsgrachten. De zuidelijke zone wordt ook door grote perceelsgrachten opgedeeld. Binnen de percelen liggen verschillende kuilen met nederzettingsafval. Het aardewerk bestaat vooral uit vormen voor ambachtelijke activiteiten zoals teilen en roompotten, en vormen voor de bereiding en opslag van voedsel zoals voorraadpotten, grapes en steelkommen. Het aandeel tafelwaar en drinkgerei is vrij beperkt, maar komt wel in alle contexten voor. Het gaat daarbij om papkommetjes en borden. Net als in de 13de-eeuwse fase zijn geen gebouwplattegronden gevonden.

Veranderende bouwtraditie

Op beide sites is in kuilen en greppels een grote hoeveelheid vondstenmateriaal teruggevonden uit de late middeleeuwen en post middeleeuwen. Het aardewerk is nederzettingsafval dat er op wijst dat er bewoning in de onmiddellijke omgeving moet zijn geweest. Op beide sites zijn er uit oudere periodes

wel gebouwen gekend, maar deze ontbreken vanaf de 13de eeuw in het archeologische record. Dit wijst er op dat de manier van bouwen sterk veranderd is,

Er zijn in Vlaanderen en de aanpalende gebieden geen driebeukige houtbouwconstructies meer gekend na het midden van de 13de eeuw. Vanaf dan ging men de bestaande techniek van gebintdragers overzetten op muren en stiepen of liggerbalken. Hierdoor zijn de huizen een stuk minder zichtbaar in het archeologische record (DE CLERQ 2017, 62). Ook zonder impact in de bodem, konden de gebouwen een grote omvang aannemen.

Er kunnen enkele verklaringen voor deze verandering in bouwtraditie naar voor geschoven worden. Waarschijnlijk was niet één maar een combinatie van factoren verantwoordelijk voor de omschakeling naar een ligger- of stiepenbouw.

Door het grootschalig rooien van bossen tijdens de volle middeleeuwen ontstond een tekort aan hout van grote afmeting. Door nieuwe constructietechnieken kon men met een combinatie van lichte palen en deklatten een huis bouwen. Bepaalde bouwtechnische innovaties zorgden ervoor dat het funderen met palen overbodig werd, omdat de constructie zichzelf recht hield (ZIMMERMAN 1998, 173).

Door het gebruik van stiepen werd de levensduurte van een huis aanzienlijk langer dan een huis met ingegraven stijlen. Een huis gefundeerd op stiepen kan verschillende eeuwen meegaan, daar waar een huis met ingegraven stijlen slechts

enkele tientallen jaren overeind staat (ZIMMERMAN 2006, 300).

Huizen op stiepen zijn makkelijker te verplaatsen dan huizen met ingegraven stijlen. Daardoor kon het huis makkelijk meegenomen worden, en elders opgebouwd worden (ZIMMERMAN, 1998: 156-161). Bij een pachtstelsel was de grond immers niet in eigendom van de boer, maar zijn huis wel (DESCHEPPER 2016, 103).

Stiepenbouw is bouwhistorisch goed gekend, maar is in de archeologische datasets in Vlaanderen een stuk minder vertegenwoordigd. De archeologische zichtbaarheid van deze bouwwijze is door de oppervlakkige inplanting in de bodem zeer laag. Veel van de stiepen werden slechts tot net in de ploeglaag ingegraven (SCHABBINK 2016, 223). De tiendenschuur van Ter Doest vormt een goede illustratie voor stiepenbouw. De datering van de schuur ligt tussen 1280 en het midden van de 14de eeuw. De middenbeuken van de schuur staan op bakstenen poeren (NUYTEN 2005, 62). Archeologisch is het gebruik van poeren onder meer bekend van de opgravingen van de Baudelo-abdij in Stekene. Deze structuren worden op het einde van de 13de-begin van de 14de eeuw gedateerd (DE REU *et al.* 2013, 11-12).

De l'argile au pot. Archéologie expérimentale en Condroz (Nr)

SYLVIE DE LONGUEVILLE, SOPHIE CHALLE, OLIVIER COLLETTE, ANN DEFGNÉE, avec la collaboration d'ÉRIC GOEMAERE

Motivé par le besoin de valider des hypothèses émises lors d'études de céramiques médiévales et d'ateliers de potiers, un programme pluriannuel d'archéologie expérimentale a été mis sur pied en 2016 grâce à un partenariat entre la Direction scientifique et technique de l'AWaP (ex Direction de l'Archéologie) et l'association Archeolo-J – Jeunesses archéologiques asbl.

L'expérience devait répondre à un double objectif, scientifique et pédagogique. Elle visait d'abord à mieux comprendre le fonctionnement des ateliers de potiers médiévaux mosans et plus particulièrement celui d'Haillot (xe-xie siècles). Cette démarche passe par une mise en situation concrète : recherches sur l'origine des argiles et sur leur préparation, sur les techniques de fabrication et de décor des céramiques et sur leur mode de cuisson. Elle aspirait ensuite à sensibiliser les stagiaires à l'intérêt de ce matériel retrouvé en abondance sur les chantiers de fouilles et à leur expliquer les étapes de la chaîne opératoire suivie par les potiers médiévaux.

Fig. 1. Prélèvement de l'argile locale par carottage à la tarière (Ladrée-Ohey).

Bibliografie

- DE CLERCQ W., 2017, De houten boerderijbouw in het noordelijk deel van het graafschap Vlaanderen: Een Cultureel-biografische verkenning in bouwtradities (ca. 500-1500 n. Chr.), in: DE GROOTE K. & ERVYNCK A. (eds.), *Gentse Geschiedenissen Ofte Nieuwe Historiën Uit De Oudheid Der Staden Illustere Plaatsen Omtrent Gent*, Gent, p. 45-66.
- DE REU J., PLETS G., VERHOEVEN G., DE SMEDT P., BATS M., CHERRETTÉ B., DE MAEYER W., DECONYNCK J., HERREMANS D., LALOO P., VAN MEIRVENNE M. & DE CLERCQ W., 2013, Towards a three-dimensional cost-effective registration of the archaeological heritage, in: *Journal of archaeological science*, jg. 40 nr. 2, p. 1108-1121.
- SCHABBINK M., 2016, *Vier eeuwen boeren; Synthese Oogst voor Malta onderzoek: Archeologische sporen van boerderijen en erven 1250-1650*. Nederlandse Archeologische Rapporten 49, Amersfoort.
- VAN DER MEER W. & LANGE S., 2016, "Veel bomen en nochtans maar weinig bos" – Archeobotanisch onderzoek van diverse sporen te Wortegem-Diepestraat (ijzertijd – nieuwe tijd), BIAxiaal 896 (onuitgegeven rapport), Zaandam.

